

CUNOSTINTE FOLOSITOARE

Biblioteca Centrala a Universitatii Cluj

„DIN LUMEA LARGĂ”

LITUANIA

DE

GH. I. NĂSTASE

Asistent Universitar, Iași.

Seria C.

CARTEA ROMANEASCĂ

No. 16.

CĂTRE CITITORI

Singura publicație de popularizare a științei este biblioteca „Cunoștințe Folositoare“, ce apare săptămânal câte un număr sub conducerea *D-lui I. Simionescu*, profesor universitar și membru al Academiei Române.

„Cartea Românească“, dând la lumină această bibliotecă scrisă pe înțelesul tuturor, a umplut un mare gol în publicistica noastră atât de lipsită, până la apariția bibliotecii „Cunoștințe Folositoare“ de orice lucrări de popularizare a științei.

Fiecare din cele patru serii, în care apar „Cunoștințe Folositoare“ cuprinde lucrări cu o anumită natură de cunoștințe, după cum se poate vedea din lista numerelor apărute:

Seria A. „Știința pentru toți“.

- No. 1. Cum era omul primitiv de *I. Simionescu*, adică ce înfățișare avea omul în zorii vieții lui.
- „ 2. Viața omului primitiv de *I. Simionescu*, adică obiceiurile de hrană, locuință, vânătoare ale aceluiaș strămoș al tuturor.
- „ 3. Gazariile naturale de *I. Simionescu*, adică descrierea bogățiilor de acest fel cu care ne-a dăruit natura.
- „ 4. Albinelile de *T. A. Bădărău*, sau minunata viață a harnicilor făpturi care strâng pentru noi ceară și miere.
- „ 5. Diabetul, îngrășarea, gălbuirea de *Dr. Căhănescu*: trei dintre bolile cele mai dese, dar cele mai nebagate în seamă.
- „ 6. Raze vizibile și luvizibile de *C. V. Gheorghiu*, sau puterea ce ne-o trimete soarele.
- „ 7. Viața microbilor de *Dr. I. Gheorghiu*, ființele mici care nu lasă în pace viața omului.
- „ 8. Furnicile de *T. A. Bădărău*, sau despre tovarășele albinelor în hărnicie, chibzuință și gospodărie.
- „ 9. Viața plantelor de *I. Simionescu*, din care se vede cât de trebuitor este să cunoaștem nevoile acestor ființe.
- „ 10-11. Pasteur de *C. Moțaș*, o privire generală asupra întregii activități a marelui om de știință.
- „ 12. Soarele și luna de *I. Simionescu*, o descriere a celor ce sunt și se petrece în ele.
- „ 13. Telefonía fără fir de *Tr. Lalescu*.
- „ 14. Porumbelii Mesageri de *V. Sadoveanu*.
- „ 15. Planeta Marte de *Ion Pașa*.
- „ 16. Dela Omer la Einstein de *General Sc. Panaitescu*.
- „ 17. Cum vedem de *Dr. I. Glăvan*.
- „ 18. Razele X. de *Al. Cișmar*.

CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE
DIN LUMEA LARGA

222161

LITUANIA

DE

G. I. NASTASE

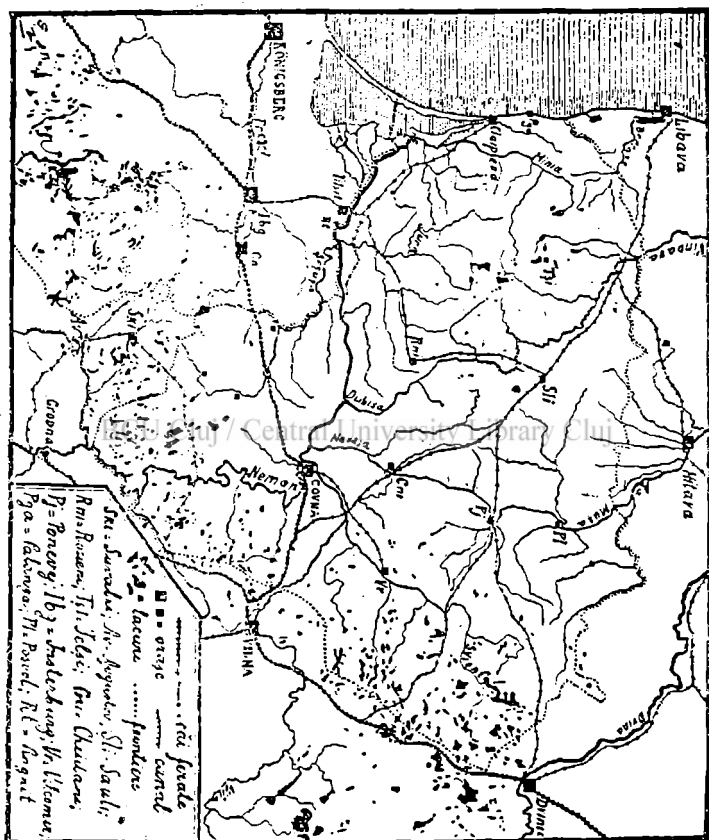
CAP. I.

Formarea teritoriului; granițele. Ținutul de străveche așezare a poporului Lituan este partea de mijloc și cea de jos a basinului Neman eroul național al lituanilor, având în viața lor rostul pe care l-a avut și-l au în viața Rușilor Volga, a Ucraniienilor Nipru, a Românilor, Bulgarilor, Sârbilor Dunărea.

Intâmplările istorice au redus în parte teritoriul etnic al poporului Lituan. Așa numită „Lituania mică“, ținutul dintre Preyel și Neman, cedat Cavalerilor Teutoni (1422), azi este germanizat în mare parte. Statul Lituan, renăscut în 1917, împins de tradiția istorică a vechei Lituanii, a revendicat unele ținuturi ce azi nu mai sunt lituane etnograficește. În apus a revendicat Lituania mică și n'a obținut dela Germani decât dunga îngustă de teritoriu ce-i aparținea Prusiei în dreapta Nemanului, cu o parte din Golful Curie și jumătatea nordică a limbei de uscat de Baltica.

Spre N. Lituania a revendicat și căpătat dela Statul vecin și înrudit al Latviei dunga de țarm marin cu micul port Palanga. Problema revendicărilor teritoriale a fost însă cu

mult mai greu în S. E. Vechea Lituanie a tins
dela început spre Sud. Vilna, capitala glori-
osului trecut lituan, e așezată în afară de
teritorul etnic. Și azi acest element se află

în minoritate față de Belorus, băștinaș, și cel
Polon, colonizat. Tradiția istorică și însemnă-
tatea culturală a Vilnei sânt atât de pufernice
încât Statul Lițuan a încercat toate mijloacele

pentru a avea Vilna drept capitală și a renunțat la aceasta numai după crâncenele lupte cu Polonia.

Luptele cu Polonia s'au dat totdeodată și pentru stabilirea granițelor Lituaniei în aceste părți. Pentru acoperirea Vilnei Lituania revendică ținuturi întinse cuprinzând basinul Nemanului până la obârșii, ținuturi în cea mai mare parte locuite de Beloruși. După cum era și firesc, granița Lituaniei nu s'a putut stabili aici decât la hotarul între poporul Lituan și cel Belorus, hotar firesc, fiind dat de zona nenumărațelor lacuri așezate într'un ținut de coline înalte (300 m.) și bogat împădurite.

Cercetate mai cu deamănuntul granițele statului Lituan se înfățișează astfel. Spre apus granița e alcătuită de Marea Baltică, din ținutul căruia Lituania stăpânește 85 km. până la gura râulețului Aa sfântă. Granița N. cu Letonia merge la început pe Aa sf., apoi urmează pe uscat până la punctul unde se unesc pâriele ce formează riul Bartova; de aici spre riul Vindeva, apoi pe afluențele său Vodoxta. Mai departe tot așa: până la localitatea Smielizna punctul unde se atinge Lituania, Polonia și Latvia. Granița S. E. și S. cu Polonia dela Smielezna și până la riul Vilia urmează pe linia de despărțirea apelor dintre Dvina și Svienta afluentul Viliei, printr'un adevărat labirint de lacuri, pârle, mlaștini, bălți.

În dreapta Vilnei granița face o cotitură spre apus; se coboară spre Vilia cam 30 km. de Vilna și de aici printre lacuri și mlaștine, se coboară pe riul Moceanca, merge pe acesta până la Neman și urmează pe Neman până aproape de vărsarea riului Cernaia care face parte din sistemul de canalizare Augustov. De aici granița merge spre N. V. peste fosta gubernie Suvolci, la o bună depărtare de sistemul de canalizare și de orașele Augustov și

Sovolci, care rămân Polonilor. Cu toate că granița, în general, corespunde cu cea etnografică și e dată de elementele geografice, ea este mai puțin prielnică Lituaniei decât Poloniei care prin ea și-a asigurat calea ferată internațională ce trece prin Dvinsc, Vilna, Grodna și a pus stăpânire pe sistemul de canalizare Augustor ce leagă Nemanul cu Vilia. Dinspre Prusia, granița urmează dela locul Viștineț vechea graniță ruso-germană. Dela localitatea Sudarghi granița urmează pe Neman și pe brațul principal al deltei acestuia Rus.

Înfățișare. Așezare. În aceste hotare Lituanian, are înfățișarea unui triunghi, aproape echilateral, a cărui latură e de peste 300 km.

Întinderea. Făcând socoteala întinderii, ținuturilor ce au venit Lituaniei găsim că ea are o suprafață totală de cam 60 mii km². Comparată cu alte state din Europa. Lituania e mai mare decât: Belgia (29.456 km²), Olanda (33.000 km²), Danemarca (39.000 km²), Elveția (41.324 km²).

Relieful și apele. Pământul Lituaniei face parte din marele șes ce împrejmuiește dinspre S. E. și S. Marea Baltică. Temelia pământului Lituan e alcătuită dintr'un șir de pături orizontale, vechi și tari. Păturile acestea se ivesc la suprafață în mai multe locuri.

Însă nu păturile aceste din temelie dau înfățișarea reliefului Lituaniei; ele, prin coborârea lor ușoară spre Marea Baltică, dau întregului pământ Lituan doar o ușoară înclinare dela S. E. spre N. V. Păturile în care e sculptat relieful Lituaniei sunt cu totul noi, și anume pături Quaternare.

După răstimpul terțiar, peste întreaga Europă N. V. s'a întins niște ghețari uriași, până departe, la miază zi de hotarul Lituaniei. Venind dinspre Scandinavia Ghețarii au rupt și

cărat nenumăratele blocuri de granit de cele mai deosebite mărimi, și au săpat gropi și brazde uriașe în șesul în care s'a coborât.

Morenele au rămas sub forma unor șiruri de dealuri presărate de o mulțime de lacuri prin gropile săpate de ghețari. Astfel deasupra temeliei solului a rămas o pătură de material morenaic de peste 200 m. grosime. apele au lucrat în această pătură; plăsmuind văi și deoată schimbarea această adusă pe ape, formele luri și au dat înfățișarea de azi Lituaniei; cu vechi lăsate de ghețari încă în mare parte s'au păstrat și relieful Lituaniei este și azi încă un relief morenaic.

Cursul de apă care a lucrat mai cu seamă la modelarea reliefului este Nemanul cu numeroșii lui afluenți. El izvorăște în afară de Lituania, lângă orașul Minsc. De aici făcând trei coturi mari el își mână apele liniștite spre apus până la orașul Grodna. Aici însă se schimbă și înfățișarea râului și a ținutului prin care el curge. Vechii ghețari au lăsat dealungul graniței S. E. a Lituaniei întinse morene frontale largimea cărora trece 100 km. (linia Corna-Vilna). Morenele acestea alcătuiesc un întreg ținut deosebit, numit Lituania înaltă (sau lacustră). Dela Grodna până la Corna Nemanul taie deacurmezișul acest ținut, făcând numeroase coturi. Apele lui și-au săpat adânc albia în păturile slabe morenaice și-au fereștruit mai departe păturele de cretă, care au dat naștere la praguri și rapide. Malurile înalte ale râului, acoperite de păduri și sparte de văile afluenților, au o înfățișare dintre cele mai frumoase; frumusețea locului și apele minerale (Druschenichi și Birstonas) atrag în părțile acestea o mulțime de lume. Ținutul din stânga și dreapta Nemanului e un podiș de vreo 200 m. înălțime pe suprafața căruia se ridică nenumărate dealuri, creste, valuri și

mobile de cele mai variate forme, alcătuite din materialul morenelor frontale: lut, nisip, blocuri de piatră. Cărătura de materiale de aceasta a fost așa de amre, încât unele vânturi morenaice se ridică cu mai bine de 150 m. deasupra înălțimei podișului. Intregul ținut al Lituaniei înalte e presărat de nenumărate (câteva mii!) lacuri. Nenumărate pârae și brațe le leagă pe multe din ele, formând o rețea de nestrăbătut; cele mai multe sunt înconjurate de mlaștini. O schimbare se poate prinde pretutindeni în viața acestor lacuri. Ici lacul e micșorat prin înaintarea malului, trestiei și păpuriișului; dincolo turba a cucerit întreaga vatră a lacului, din care n'a mai rămas decât o „ferestruică“. În urmă vine și omul care-și așează gospodăria pe grindurile mai ridicate. Apa totuși e stăpână pe o bună parte din ținut și nu se știe dacă o secare a lacurilor n'ar aduce mai mult rău decât bine. Azi din aceste lacuri iau naștere o mulțime de afluenți, care hrănesc regulat Nemanul.

În apropierea Covnei Nemanul își schimbă deodată mersul spre apus. De aici înainte malurile lui sunt joase; Lituania înaltă este numai până la riul Sviinta. Spre apus în basinelul riului Neveja se întinde un șes jos, ce abia pe alocurea atinge 100 m.

Invelișul glacial aici, în spatele morenelor frontale, (Lituania înaltă), a fost subțire și, cât a fost, e spălat de ape, ajungându-se la păturele vechi din temelia solului. Așa, între riului Neveja și afluenții riului Mușa și mai departe, spre răsărit apar pături întinse de calcar și gips cu peșteri și ponoare în formă de leică în care se adună din vreme mici lacuri. Numeroase izvoare sulfuroase străbat din aceste pături vechi.

Șesul se întinde larg pe amândouă malurile joase ale Nemanului la apus de Covna. Riul în

partea această, devine navigabil nu numai pentru plute, ci și pentru vase. Cuprins între șesul Nevejei și șesul întins dealungul Nemanului inferior se află și podișul Samogitiei. Și aici e o îngrămădire de cărături glaciale, care se ridică simțitor deasupra șesurilor, înconjurătoare având punctul cel mai înalt de 234 m.

Ridicătura această înconjurată de șesuri a devenit un nod hidrografic însemnat. Din cele vreo 400 lacuri ale Samogitiei iau naștere riuri, care ca niște raze pornesc în toate părțile vecine. Samogitia, cu drept cuvânt a câștigat numele de „Elveție Lituană“. Dealurile ei iau înfățișarea de munți pițici cu vârful semeț presărate de blocuri de piatră și acoperite de codri frumoși de brad; iar numeroasele lacuri dau naștere riurilor, care sapă adâncnămolul glacial și ajungând la păturile tari, le ferestruesc și pe acestea în formă de ripi cu pereții abrupti. Apele, codrii și stâncele dau Samogitiei înfățișarea unei frumusețe neobișnuite în părțile acelea baltice.

Prin întreaga sa înfățișare Samogitia a fost menită să fie inima Lituaniei. Pe vremuri aici s'a dat cele mai crâncene lupte cu Cavalerii Teutoni. În vremea din urmă de aici au eșit cei mai de seamă luptători pentru cauza popoului Lituan. Aici se află cea mai curată populație Lituană.

Spre apus dela vărsarea Jurei, valea Nemanului, largă și joasă până aici, se îngustează și malurile devin înalte. La gura Jurei Nemanul face un cot mare, înconjurând „muntele“ legendar Lituan, Rombinas. „Muntele“ acesta face parte dintr'o altă morenă frontală, care taie drumul Nemanului între Tilzit și Ragnit prelungindu-se în Nord.

Spre apus de dealurile Tilzitului, dealungul termului mării, pe o lățime de 30—40 km., se întinde unținut jos acoperit de nisipuri și dune

Multe din aceste dune sunt acoperite de păduri și au o înălțime însemnată, cum e de ex. „muntele“ Birute, duna de 100 m. de lângă Palanga. Nisipul neîntărit însă înaintază mereu, acoperind păduri și sate chiar; mișcarea lui împiedică cursul liber al apelor spre mare; zăgăzuite la vărsare de dune, râulețele de pe coastă formează un șir de lacuri dealungul țărmului.

După ce străbate dealurile Tilzitului într-o vale strîmtă și frumoasă, și intră în șesul nisipos dela apus, Nemanul care atinge lățimea de 300 m. și debitul de 500 m³ pe secundă, se împarte într-o mulțime de brațe, formând o deltă. Brațul său principal, Rus, e străbătut de vasele și plutele cele mai numeroase; cu mult mai mic și mai puțin însemnat este brațul Gilga. Insulele din deltă sunt joase și la cea mai slabă ridicare a apei sunt inundate; de aceea delta e puțin locuită. Vărsarea Nemanului în mare se face prin Golful Curic. Acesta este aproape un lac, având adâncimea cea mai mare de 7 m. Legătura Golfului, și deci și a Nemanului, cu marea se face printr-o strâmtoare îngustă și puțin adâncă (5—6 m.), la care e așezat portul Claipeda.

Despărțirea golfului Curic de mare se face printr-o limbă de nisip de 1—5 km. lățime, alcătuită dintr'un val de dune înalt de 60 m.

Priveliști Lituaniene. Pluta o întâlnești și în alte țări, însă în sânul naturei Lituanie ea capătă o pecetie cu totul deosebită. În timpul verii cursurile de apă ale Lituaniei cară spre mare lemnul pădurelor sale, unica sa bogăție. Plutele alunecă încet și fără șgomot pe fața riurilor. Dinaintea și dinapoia fiecărei plute stau câte doi oameni cu vâsle lungi. Din timp în timp ei își aruncă câte o vorbă. În mijlocul plutei e o colibă de pae pentru odihna plutășilor. Seara pluta se oprește, și plutășii veghează lung la mal, în jurul uni foc. Unul din

ei îngână o „daină“ cântecul popular Lituan. La anumite răstimpuri ceilalți își adaug glasurile lor la melodie și atunci o armonie plăcută, plângând sau răsând, se așterne deasupra apei adormite. Dimineața o ceață deasă acopere apele și șesul; la câțiva pași dela mal, abia zărești riul. Auzi loviturele vâslelor și vorbele plutașilor, care nu mai au nimic în ele din jalea dainelor dela focul de aseară. Ceața acopere încă cu un văl des și pe plutaș și pluta. O namilă greoaie începe să se desprindă, vâslele lovesc mai puternic, vocele răsună mai aproape, și iată că după perdeaua fumurie răsare pluta cu plutașii. Sunt niște blonzi voinici și dibaci; în mișcările cu care mănuesc vâslele se vede îndemânarea și puterea oamenilor atleți de munca grea. Câteva clipe pluta și oamenii se văd desluși. Treptat figurile se șterg, să prefac în umbre. Câteva lovituri de vâsla, câteva vorbe se mai aud încă. Apoi totul e înghițit de ceața fumurie. Inșă soarele începe să rupă vălul des, ceața se împrăștie, și riul apare sclipind în valea verde; pe pânza lui în depărtare încă mai poți desluși chipul micșorat al plutei.

Revărsarea apelor de primăvară sunt deosemena caracteristice pentru Lituania. Zăpada îngrămadită iarna și topită de soarele cald al primăverei umple pâriale și riurile din mal în mal prefăcându-le în adevărate lacuri, pe pânza cărora plutesc sloiuri de gheață. Priveliștea place foarte mult Lituanilor. Vezi pâlcuri de oameni privind depe vreo ridicătură revărsarea apelor, în mijlocul cărora înălțimele și adesea chiar fermele, rămân ca niște insule. În luptă cu sloiurile, miclele luntre — pergas — brăzdează suprafața apei dela o fermă inundată la alta. Priveliștea cea mai măreață ți-o dă Nemanul. Privind în jos depe „muntele Rombinas“. ai crede că ai în față largul mării.

numai satele, fermele și pâlcurile cu copaci inundați îți mai spun că ești pe pământ tare.

Nenumăratele lacuri dau Lituaniei un farmec deosebit. Unele se află în mijlocul codrilor seculari, altele în șesuri, altele încă își înconjură de înălțimi. Uscatul și apa se îmbină, formând golfuri, capuri, insule, peninsule, istmuri și strimtori presărate de crînguri și pâlcuri de copaci în care se ascund ferme țărănești și conacuri. Adesea malurile și insulele lacurilor sunt presărate cu ruine de întărituri și palaturi vechi Lituane.

O plimbare pe limba de pământ ce desparte golful Curic ne va arăta o priveliște frumoasă dar și tristă totodată. Spre apus marea albastră e fără sfârșit. La răsărit se întinde apele gălbui ale golfului. Nisipul mărunț, în care piciorul se îngroapă până la gleznă, suflat de cel mai ușor vânt dinspre mare, e în necontenită mișcare. Orce pedică îl oprește pentru un timp se alcătuește o movilă cu panta dinspre apus lină, cu cea dinspre răsărit mai repede. Duna e gata. Când obstacolul e acoperit, nisipul se rostogolește mai departe pe panta abruptă, coborându-se în apele golfului. Încet de tot, mai încet decât acele ceasului, însă nisipul tot se mișcă și învâluie tot ce întâlnește în cale — case, sate, păduri. Neîncetat, nisipul se cerne în apele golfului care se înpotmolește an cu an și nu e departe timpul, când îl va umplea peste tot, transformându-l într'un șes mlăștinos, pe care omul va ști să-l redea culturai. Deocamdată omul duce luptă cu nisipul care-i copleșești avutul și munca. Părți întinse sunt sădite cu copaci și tufișuri, cari prin rădăcinele lor încătușează nisipul neastâmpărat (după Vidunas: „Lituania în trecut și prezent“)

Clima. Cea mai mare parte a Lituaniei e așezată la meazănoapte de paralela 55° latitu-

dine nordică. Aceasta ne spune că Lituania trebuie să aibă o climă temperată, cu un răstimp de an destul de friguros.

Intr'adevăr, dacă cercetăm cifrele care zugrăvesc starea climaterică, vedem că Lituania are o temperatură anuală mijlocie destul de joasă, anume $6,6^{\circ}$. Căldurile de vară sunt destul de potrivite.

Frigul de iarnă este cu mult mai mic decât ne-am aștepta, ținând seamă de așezarea nordică a Lituaniei. Temperatura mijlocie în luna cea mai friguroasă, Ianuarie, e de 5° .

Cu toată depărtarea spre nord de țara noastră Lituania, în partea ei apuseană, în luna Ianuarie nu are un timp mai friguros de cât împrejurimile Bucureștilor.

Sunt puține zile luminoase, cu cer senin; norii, ceața, negura și ploaia ascund soarele în mare parte a anului și timpul bun niciodată nu durează prea multă vreme.

Lituania capătă anual 580 mm. apă atmosferică. Iulie și August sunt lunile cele mai ploioase:

Vânturile predominatoare în Lituania sunt cele din apus. Vara ele suflă din N. V. iarna din S. V., și toate aduc cu ele înriurirea benefică a marelui izvor de căldură al Europei din Atlantic. Crivățul de miazănoapte cu frigul său n'are aproape nici o înriurire.

Din toate cele de mai sus se poate trage încheierea că clima Lituaniei e o climă de trecere dela cea oceanică (umedă, cu ierni domoale, toamne dulci și precipitațiuni îmbelșugate) a Europei apusene la clima continentală (cu ierne aspre, veri fierbinți și umezeală puțină) a Europei răsăritene.

CAP. II.

Subsolul. Pământul Lituaniei n'a suferit frământări, care să scoată din adâncuri metale

și minerale folositoare. Câte ceva totuș se găsește, acolo unde de sub învelișul glacial este la iveală păturile vechi. Cariere de piatră sunt deajuns. În câteva locuri se extra paste pentru îngrășarea pământului. Lângă Birži și Ianuschelis se află întise pături de gips și piatră bună de var; tot pe aici se găsesc și izvoare minerale (puciosă). Izvoare de apă minerală se află și pe malurile Nemanului, între Godnă și Covna, de ex. la Drascheichi și Birstonas, băi renumite. Lut bun pentru fabricarea olanelor și a celei mai delicate olării se găsește pretutindeni. Cărbune de pământ nu se găsește. Se găsește în schimb turbă de zăcăminte foarte întinse; exploatată încă foarte puțin; turba alcătuiește o însemnată bogăție, putând de multe ori înlocui cărbunele. Țerul Lituan al M. Baltice este locul cel mai bogat în chilimbar de pe fața pământului. Valurile mării, lovind în țărm, răscolesc între alte materiale și bucățele de chilimbar care, împotmolit în nisip sau chiar rămas la suprafață, e găsit foarte ușor. Chilimbarul e de cea mai bună calitate, are o culoare galbenă-aurie și de aici a fost exportat din vremuri străvechi în țările cele mai îndepărtate. Orașul Palaga e vestit prin atelierele sale pentru prelucrarea chilimbarului.

Solul arabil și agricol. Din suprafața de 6 milioane de hectare a Lituaniei abia 35% adică 2,1 milioane ha. sunt cultivate. Și apoi chiar, puțin cât este, pământul arabil e sărac fiind alcătuit din nisipuri și luturi, curate sau amestecate între ele; mai bun este podzolul, solul rămas după stârpirea pădurilor; deosemena e destul de roditor solul care cuprinde în el cridă. Cu toată întinderea relativ mică a pământului arabil și calitatea destul de joasă a solurilor, Lituania este o țară agricolă. Agricultură este izvorul de bogăție cel mai

de seamă al țării, cu ea se îndeletnicesc și din ea se hrănesc cel puțin $\frac{3}{4}$ din populație. Locul întâi între culturi îl ocupă cerealele, dintre care secara formează mai bine de jumătate din recoltă. În gub. Covna se seamănă, afară de secară, mult grâu; tot aici se seamănă mult orz și ovăz pentru hrana vechiilor cai locali. Solul amestecat cu măcinătură de cretă din gub. Suvalchi rodește cel mai bun grâu din Lituania. După cereale locul cel mai de seamă printre culturi îl ține cartoful; el este întrebuițat pentru hrana populației, înlocuind de multe ori pâinea, și pentru fabricarea alcoolului.

Gospodăriile țărănești cultivă mult în și cânepă care se prelucrează în casă și la fabricile din orașe. În gub. Covna (1912) din 100 ha. pământ cultivat 8,8 ha. au fost semănate cu cânepă și in.

Recolta destul de ridicată se explică prin faptul că populația știe să cultive bine pământul. Moșiile mari au fost adevărate ferme model. Țăranul pune în munca pământului toată priceperea și puterile lui; fără îngreșare solul i-ar da prea puțin, de aceea gunoiul și băligarul vitelor e în mare preț. Ingrădirea ogoarelor prin valuri împotriva inundăriei, săparea șanțurilor pentru uscarea câmpului sunt deosemena lucruri bine cunoscute într'o țară mlăștinoasă ca Lituania. Spre deosebire de țăranul nostru, cel lituan își face numai de o grădină de zarzavat, pe care o lucrează cu cea mai mare îngrijire, având în ea de toate. În districtul Telsi grădinăria ia întinderi mari, ce trec de nevoile locale; aici, ca și în alte părți, se cultivă zarzavat pentru nevoile orașelor mari (mulți fragi între altele).

Cu toată asprimea relativă a climei Lituanul se căznește să cultive chiar și pomi roditori, reușind în părțile de miazăzi.

Produsele agriculturii au dat naștere la o industrie agricolă destul de dezvoltată. Gubernia Covna are 30 fabrici de bere și 17 distilerii; din cele 590 mori cu aburi câteva sunt întreprinderi mari industriale, numărând peste 700 lucrători. Gubernia Suvalchi (întreagă) are 22 distilerii, 16 fabrici de bere și 154 mori cu aburi.

Trei școli de agricultură, din Beizagola, Ianișchelis și Datnova, foarte bine înzestrate, dau Lituaniei un număr îndestulător de specialiști. În deosebi e bine organizată școala din Datnova, cu clădiri întinse, lumină electrică apeduct, laboratorii și instalații științifice moderne. Pentru viitor se plănuiește prefacerea acestei școli într'un institut superior.

Creșterea vitelor. A patra parte, adică 11½ mil. ha. din întinderea Lituaniei e ocupată de fânețe și pășuni. Solul umez și fân și pășune bogată, care hrănesc un mare număr de vite. Calul este animalul principal de muncă. Rasa de cai cea mai numeroasă și cea mai bună e cea Samogitină: cal mic și îndesat, înalt de 1.30—1.40 m., cu gât scurt și puternic, cal bun la tras și resistent la vreme rea și umezeală. Rasa aceasta începuse să decadă, însă mulțumită îngrijirii deosebite a gospodarilor își revine la vechea faimă. Din 1881 încă la Rosieni există o „Societate pentru creșterea calului Samogitian“ care a făcut foarte mult pentru ridicarea rasei; iar prințul Oginschi are o herghelie de 360 epe de prăsilă din această rasă.

Vitele cornute sunt cu mult mai numeroase decât caii. Gub. Covna avea (1917) 700 mii de cornute mari. Boul e întrebuințat la munca câmpului în măsură cu mult mai mică decât calul, o întreagă industrie, industria laptelui s'a dezvoltat în legătură cu creșterea vitelor. Gub. Covna (1910) numără 58 fabrici pentru prelucrarea laptelui, produsele cărora

se exportau parte în Germania. Organizarea acestor întreprinderi la țară se face pe bază de cooperatie. Oi și capre în gub. Covnei se numără 512 mii; sunt răspândite însă și în restul Lituaniei. Capra e „vaca“ populației sărace ovrești dela orașe. În clima aspră a Lituaniei și pe solul ei umed nu pot crește rase bune de oi, ci numai oi proaste cu lână grosolană. Oricum însă oaia e de mare folos, fiindcă lâna ei, prelucrată în cea mai mare parte în gospodăriile țărănești, și blana dau materialul cel mai căutat pentru îmbrăcămintea țaranului în vreme de iarnă. Porcul localnic e înalt în picioare, slăbănog, are carne tare și grăsimi puțină și se îngrașe cu greu timp de 2—3 ani.

Pădurele. Lituania poate fi socotită ca una din țările cele mai bogate în păduri din Europa. Pădurele-i cuprind cel puțin un sfert din toată întinderea adică $1\frac{1}{2}$ mil. ha. Ele formează o mare avere națională și împlinesc lipsa bogățiilor subpământene. Presărate de lacuri și mlaștini, pădurele acestea au păstrat încă mult din măreția de odinioară. Intinderi mari încă nici nu-s aproape pătrunse de om, necum exploatate. Stârpirea s'a făcut mai mult pe marginea râurilor, din cauza ușurinței transportului. Coniferele formează 60% din întinderea pădurilor. Bradul crește pretutindeni, dar mai cu seamă în Nord; în părțile S. V. și N. V. e amestecat cu pinul. Spre Sud coniferele se răresc și lasă mult loc stejarului, ulmului, teiului, aninului, plopului. Sub trunchii măreți se ridică a doua pădure de tufiș, iar jos pământul umed e acoperit de un adevărat covor de muschi, iarbă, flori, fragi și afini. Priveliștea pădurei e dintre cele mai frumoase. Dar și folosul ei e nespus de mare într'o țară cu un sol sărăcăcios și un subsol lipsit de orice bogății. Lemnul mai ales e întrebuințat pentru

clădiri. Lituania cu drept cuvânt e țara lemnului; iar Lituanul e un meșter lemnar minunat, și un scriitor vechi a spus foarte nimerit că: „Lituanul pleacă la pădure călare și se întoarce în căruță“. Industria lemnului e foarte dezvoltată; numeroase fabrici de cherestea se află în toate colțurile. Câteva fabrici de mobilă sunt la Covna; tot aici se află un început de fabricare a hârtiei și a celulozei din lemn. Pretutindeni este foarte răspândită sculptura artistică a lemnului.

Afară de trebuințele locale foarte mult lemn se exportează în Germania, cumpărătorul principal al lemnului lituan; până la războiul prima anual, pe calea Nemanului cherestea în valoare de 30—35 mil. fr.

Alte ocupațiuni. Rîurile, nenumăratele lacuri și întinsele mlaștini ale Lituaniei ocupă aproape 1 mil. ha. din suprafață.

Pescuitul. de aceia e destul de dezvoltat. Așezări de pescari de meserie însă se află numai pe țărmul mării și în delta Nemanului. În restul țării pescuitul este numai o ocupație ajutătoare la gospodăria țărănească.

Creșterea păsărilor ocupă un loc destul de frumos în gospodăria săteană. Exportul ouălor din părțile Lituaniene (1919) atinsese cifra de 5 mil. franci.

Industria, afară de cea agricolă, a lemnului și laptelui, mai cuprinde o ramură: industria ferului. Înainte de război această ramură atingea proporțiuni destul de frumoase; la uzinele metalurgice din Covna lucrau 10.000 lucrători, la fabricarea mașinilor agricole.

CAP. III.

Căile ferate. Față de întinderea Lituaniei rețeaua ei de 1200 km. căi ferate este neîndestulătoare: 1 km. c. f. revine la 50 km².

sau la 25000 locuitori (Belgia 1 km. c. f. la 10.000 locuitori). Alt neajuns al acestor căi ferate e. că ele nu formează un sistem chibzuit pentru nevoile economice ale țării: ele sunt trunchiuri din rețelele mari ale Rusiei și Prusiei. Cea mai lungă linie Lituană, care leagă țara cu S. E. Europei și totodată leagă acest S. E. cu M. Baltică, pe calea cea mai scurtă — venind dinspre Vilna, trece pe lângă capitala țării, Covna, și se termină la Libova, în Latvia. Intre interiorul țării și unicul port al ei, nu este o legătură directă.

Linia din gub. Suvalchi n'are nici o legătură cu restul rețelei. Prin Lituania însă trece linia internațională Petrograd-Vilna-Covna-Berlin, care are o mare însemnătate pentru țară, punând-o în legătură directă cu apusul.

Șosele și drumuri. În privința șoselelor și a drumurilor Lituania stă și mai prost; întinderea drumurilor șoseluite abia se ridică la 1000 km. Construirea șoselelor pe un teren mlăștinos înfățișează greutăți însemnate, la care se adaugă și lipsa materialului în multe locuri. Lituania posedă un trunchiu de 180 km. din marea șosea ce leagă Petrogradul cu Berlinul (prin Sauli-Tilzit); o șosea minunată dar, poate, singura ce merită numele de șosea. Celelalte sunt drumuri de țară nepetruite, cu poduri de lemn și cu părți mlăștinoase acoperite cu trunchiuri de copaci („gatii“).

Căile de apă. Cu mult mai fericită este Lituania în privința căilor de apă. Mai întâi ea are o ieșire dela M. Baltică pe o linie de 80 km. de term. Termul acesta, ce e drept, e jos și acoperit de dune și marea are o mică adâncire însă Lituania are aici portul Claipeda (Memel) care-i satisface toate nevoile de import și export pe mare. Portul e așezat la strâmtoarea prin care golful Curie și Nemanul se leagă cu marea. Spre acest port, pe calea Nemanului,

se scurge cea mai mare parte din bogățiile Lituaniei. Canalul portului are o adâncime de 5—6 m; de aceea în el pătrund numai vase marine de mărime mijlocie. Portul mai are și mare neîndemânare că îngheață pe timp de 3 luni, și în vremea aceasta Lituania trebuie să comunice cu marea prin portul leton Lidova, care aproape niciodată nu îngheață. În 1910 mișcarea mărfurilor din Claipeda ajunsese la 415 mii de tone. Populațiunea orașului, germană în cea mai mare parte, se ridică până la 40 mii; în privința aceasta Claipeda ocupă locul al doilea printre orașele Lituaniei.

Vechiul port Lituan Palanga („fereastră spre mare“) azi e aproape cu totul împotmolit, devenind un orașel mic cu mai puțin de 10 mii locuitori. E renumit însă prin minunata lui plajă, care atrage la scăldat multă lume. Aici se află și ateliere renumite pentru prelucrarea chilimbarului.

Riurile formează o rețea întinsă și deasă. Nemanul e acela pe care se scurge bogăția principală a Lituaniei: pădurea. Pentru plute el este navigabil aproape pe tot cursul său. Pe teritoriul Lituan el formează o cale navigabilă de aproape 300 km., din care vreo 200 km., dela Covna până la mare, sunt navigabile nu numai pentru plute ci și pentru vase, mai mici. Prin canale Nemanul e unit cu alte riuri, punând Lituaniei în legătură cu țările vecine.

Covna, capitala Lituaniei e nodul cel mai mare de căi al țării. Orașul e așezat la contactul între podișul Lituaniei înalte și șesul Nevejei, în locul unde Nemanul devine navigabil afară de plute și pentru vase mai mici. Calea Nemanului e întretăiată aici de marea linie ferată Petrograd-Berlin; pe lângă Covna trece calea însemnată ce leagă M. Baltică prin Libova, cu basinul Niprului și cu Europa.

S. E; la Covna se varsă cel mai însemnat afluent al Nemanului, Vilia, navigabilă cu Soienta; tot aici se varsă Neveja pe valea căreia un vechi drum duce spre Riga. Intrețierea atâtor căi au făcut din Covna un oraș foarte însemnat, centru natural al ținuturilor Lituaniei de azi. Orașul are numeroase depozite și fabrici de cherestea și lemn. O însemnată industrie de fer numără peste 10 mii lucrători ocupați mai cu seamă cu fabricarea mașinelor agricole. Orașul are peste 100 mii de locuitori.

Încolo Lituania nu are decât târguri mici, a căror populație abia se ridică până la 10 mii și care au numai însemnătatea de centre administrative, și puncte comerciale locale fără industrie și comerț dezvoltat.

CAP. IV.

S'a văzut că Lituania e foarte bogată în apă sub formele cele mai variate de râuri, lacuri, mlaștini, pârâie, izvoare. În strânsă legătură cu această împrejurare s'a observat că în Lituania forma cea mai răspândită a așezărei omenesti este gospodăria izolată ferma: omul, având apă oriunde, s'a răschirat în ferme, nefiind constrâns să se înghesuiască în sate mari. Dar mai este și altă cauză a acestei răschirări: pământul umed oferă prea puține locuri îndestulătoare pentru săliști mari. Astfel de săliști nu lipsesc, și de aceia nici satele mari nu lipsesc. Rare, unde sunt, aceste sate înfățișează o mulțime de gospodării foarte dese, cu uliți întortocheate, semănând cu satele noastre din regiunea dealurilor, dar lipsindu-le înfățișearea veselă, pe care la noi o dă soarele, albul pereților și verdeța pomilor roditori: acolo totul e sur, întunecat, fiind zidit din lemn și aflându-se sub un cer adeseori mohorât. — Satele mai au altă așezare. Pe dâmburi înguste,

căutând locurile cele mai sbicite, ele se întind în două, sau chiar într'un singur șir de case dealungul drumurilor. În spatele caselor se întinde țarina și fânețele, iar totul e înconjurat de cele mai multe ori de pădure, apă sau mlaștină încât adesea satul cu moșia lui are înfățișarea unei poiene sau insule cucerite cu greu dela pădure sau apă. O biserică frumoasă se ridică în mijlocul celui mai mic sat, zidită de credința ferbinte a țăranului Lituan. La cele două capete ale satului se ridică câte un „Christos“ înconjurați de grădinițe cu flori. Insa ferma este așezarea cea mai obișnuită Lituană; s'ar putea zice că ea este așezarea națională Lituană; și hotarul dintre Lituani și vecini e adesea și un hotar între sate și ferme. — Așezată singuratic, în mijlocul unei poene, ferma lituană e o gospodărie bine întemeiată, care poate îndestula aproape toate trebuințele locuitorilor ei.

Împreună cu toate acareturile sale, ferma ocupă un întins patrat, înconjurat cu un gard de răzlogi. Împrejurul gardului, înăuntru, sunt sădiți câteva rânduri de brazi, stejari, mesteceni, pini și pealocurea, pomi roditori de aceia ferma poartă și numele de „sodiba“ (sădire, plantațiune). Clădirile se ridică în mijlocul acestor plantațiuni de arbori. Pentru fiecare trebuință se face o clădire deosebită; deaceia numărul caselor unei ferme se ridică adese până la 20. În mijlocul clădirilor e casa de locuit „namas“. Deoparte a namasului, la vr'o 10 m. depărtare, e așezată „klete“, care după namas e acaretul cel mai de seamă a fermei. Kletea e de obicei o clădire mică și joasă, înconjurată cu arbori. În ea se intră printr'un ceardac cu stâlpii frumos crestați; chenarele ferestrelor și ușorii kletei sunt zugrăviți cu flori verzi sau albastre. Fetele gospodariilor care, ele locuesc în klete, își dau

silința ca să facă aceasta încăpere cât mai frumoasă. În fața kletei ele sădesc straturi cu fragi și flori printre care locul de frunte îl are ruta, floarea dragostei la Lituani; se înțelege de ce kletea este pomenită foarte des în cânticele tineretului. Dar kletea mai este și magazia, unde se îngrămădesc toate bunurile fermei. Aici în dulapuri de lemn vopsit se ține îmbrăcămintea, albiturile și țesăturile de casă; tot aci se ține grâul și tot felul de alimente. Cu un cuvânt kletea cuprinde tot ce produce ferma mai prețios. — Lângă klete se află o clădire cu încăperi pentru uneltele agricole, lemnărie, rișnița, stativele etc; dedesubtul acestei clădiri se află de obicei beciul. Mai departe se află, îngrădit cu un gard de nuele, un iaz mic pentru păsărele ce-și au alătura și pătulul. De cealaltă parte și dinapoia nămasului se întinde ogrădina, de acurmezișul căreia o cărare duce spre fântână. După ogrădină se află un loc gol întins, înconjurat de grajduri, șoproane și șuri. Mai departe urmează cânepăria, inăria și locul pentru hămeiu; alături se află prisaca. — Cu totul la o parte se află aria cu grânarul pentru uscatul și treeratul pânei. În altă parte se află, izolat, „pirtis“, baia la care Lituanul ține foarte mult. E o căsuță cu două încăperi; una e pentru îmbrăcat: în cealaltă e un cuptor de piatră: după ce pietrele se încălzesc, se toarnă apă, care se pretace în aburi.

Să ne oprim acuma asupra nămasului. El se mai numește și „cambaris“ adică cămară, ceace arată că străvechiul nămas se alcătua într-o singură încăpere și numai pe urmă s'a lărgit. Ca și celelate clădiri nămasul e de lemn. Tăetura și împreunarea lemnului e la fel cu cea din munții noștri; ca și la noi, e multă dibăcie în crestarea lemnului. E de mirare însă că într-o țară așa de bogată în lemn

acoperișul, e de pae numai rar de tot e șindrilă. Acoperișul e cu două povârnișuri, destul de pezișe, căci ploaia și zăpada nu e prea multă; creasta și muchele acoperișului sunt învelite cu scânduri, tăiate în chip de capete de cai. Ferestrele sunt prevăzute cu obloane. In namas intri printr'un ceardac aidoma cu cele depe la noi, sprijinit dinainte pe doi stâlpi. Partea de jos e pardosită cu scânduri tăiate maestrit; de jur împrejur sunt bănci. Din ceardac se intră într'odae mare; la mijlocul peretelui din fund e o vatră mare cu un horn deasupra, iar pe perete sunt înșirate lucruri de-ale bucătăriei și mesei: aceasta e partea principală a casei aici se întrunește familia, aici ia masa. Aceasta în vechime era unica odae a locuinței „kambaris“; vatra se afla în mijloc și pe ea ardea focul nestins, căruia se închinau vechii Lituani. La dreapta și la stânga se vede și azi câte o ușe ce duce în alte odăi; sunt adăogite cu timpul și adese întrebuintate în câte două și mai multe încăperi mai mici: camere de culcat, pentru musafiri, pentru lucru. Fiii gospodarului, căsătoriți, rămân de multe ori în casă. Altădată pentru ei se făceau în jurul namasului locuințe mici; acestea însă cu vremea au fost alipite la namas. Astfel că azi namasul, afară de kambaris, cuprinde încă o multime de odăițe mici. Înăuntru pereții sunt căptușiți cu scânduri deasemenea și podul, însă josul e de lut. Soba mare nu lipsește. Dealungul peretilor stau bănci, mese și dulapuri. O mobilă cu totul deosebită e „zilintas“: o bancă cu spetează pe care torc femeile la lumina lumânărelor sau altădată, a bețelor de mesteacăn înfipte în sfeșnicele dela capetele mobilei; zibentas e bogat încrestat și zugrăvit.

CAP V.

Numărul locuitorilor din Lituania, se poate

cu multă apropiere de adevăr socoti la 3 milioane. Din acest număr 2 mil. revin asupra guberniei Covna, teritoriul etnografic de bază al Lituaniei. Vreo 500 mii formează populația celor 2/3 din gubernia Suvalchi revenite Lituaniei. Ținutul din dreapta cursului de jos al Nemanului cu orașul Claipeda are ca. 100 mii locuitori. Iar din vechele pretenții asupra populației dela S. de zona lacurilor Lituaniei i-au rămas, după anexarea Vilnei la Polonia, abea vreo 3—400 mii locuitori.

Desimea populației pentru întreaga țară e de 50 suflete la 1 km²., adică de fiecare suflet vin câte 2 ha. Desimea e ceva mai mare în gub. Suvalchi — 52 suflete la 1 km²., ceva mai mică în părțile nordice și răsăritene.

În ceea ce privește alcătuirea populației după neamuri, Lituania să prezintă ca un stat hotărât național. Aproape 75% din populație o alcătuiesc Lituanii (2.250.000). Elementele străine numără abia 750 mii și locuiesc fie în orașe fie la periferii. Aceste elemente sunt:

Evreii — minoritatea cea mai numeroasă, formând cam 400 mii. Ei alcătuiesc în partea cea mai covârșitoare populația orașelor și târgușoarelor. Se ocupă cu meserii, comerț, industrie.

Rușii Albi (Belorușii) locuiesc amestecați cu Lituanienii marginea răsăriteană și cea de meazăzi a țării.

Germanii — locuiesc în număr mai însemnat în ținutul care a făcut parte din Polonia; orașul Claipeda e aproape în întregime locuit de ei, ca și mai multe sate din acel ținut. În restul Lituaniei Germanii locuiesc în colonii destul de mari în toate orașele și târgurile, ca comercianți, meseriași, intelectuali. În total numărul lor se poate socoti la 100.000.

Letonii — pătrund în șuvițe mici peste Nord și în partea dinspre Dvinsc.

Polonii adevărați sunt împrăștiați în număr foarte neînsemnat în toată Lituania, ca urmare a legăturii lor politice dintre Lituania și Polonia. E cu mult mai însemnat însă numărul Lituanilor polonizați în urma acelorși legături politice și mai cu seamă culturale. Ca atare se consideră o bună parte din clerul, nobilime și orașeni. Renașterea Statului Lituan a readus însă pe mulți din aceștia în sânul poporului.

Lituania având ca izvoare de trai agricultura creșterea vitelor și pădurilor, se înțelege, că orașele vor cuprinde o populație prea mică față de sate. Într'adevăr locuitorii dela țară alcătuiesc 85% din întreaga populație pe când orașenii nu fac decât 15%. La țară elementul țărănesc e aproape curat Lituan, în schimb însă în orașe Lituanii locuiesc în număr cu totul neînsemnat.

Religia domnitoare e cea catolică care este a majorității covârșitoare a poporului Lituan, încreștinat după ritul catolic, fie de Polonezi, fie de Cavalerii Teutoni. Numai pe alocurea se mai întâlnesc mici comunități de Lituanii ortodoksi, aproape asimilați de Rușii pe calea bisericii. Nemții sunt protestanți. Printre acești protestanți socotiți ca Nemți, sunt de altfel și mulți Lituanii protestanți, rămășițe din comunitățile întinse protestante care se formase în Lituania în sec. 16.

Tipurile Lituane. Din punct de vedere antropologic Lituanul aparține tipului blond. El are ochi albaștri suri sau căprui, păr bălaiu, piele albă cu ten trandafiriu pe față. Capul lungăreț are în profil tipul clasic foarte apropiat de tipul grecesc antic: cu linia dreaptă a frunței înalte și a nasului. Dacă mai adăugăm la această statură mijlocie sau înaltă, boiul svelt și subțire și mișcărilor vânjoase și pline de putere, tipul Lituan ne apare ca un tip

plăcut, frumos chiar. Atingerea Lituanilor cu alte popoare însă a fost puternică, deaceia și trupul descris nu se întâlnește pretutindeni. Tipurile provenite din amestecul cu Polonia și Rușii Albi din S. și S. E. se disting cam greu de tipul clasic, dată fiind înrudirea dintre Lituani și Slavi. Finii însă, cu care întreaga familie Baltică a fost în atingere activă în părțile N. și N. E. au lăsat urme destul de însemnate în înfățișarea fizică a poporului Lituan. Tipul Fino-Lituan, rezultat din aceasta, are statura mică sau mijlocie cioplită greoi, capul rotund cu ochii mici verzi, negri, sau gălbui („cu luciri de chilimbar“); partea de jos a feței dezvoltată destul de slab; cu mustața și barba mare. Tipul acesta însă e relativ mic la număr față de tipul clasic.

CAP. VI.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lituanii fac parte din familia popoarelor Indo-europene sau Arice. Aceasta o dovedește mai cu seamă limba Lituană, una dintre cele mai vechi și mai interesante din Europa. „Cine vrea să regăsească pe buzele oamenilor un răsunset din ceea ce a putut fi limba Indoeuropeană, să meargă să asculte pe țărani Lituanii de astăzi“ a spus învățatul francez A. Meillet. Ca atare, limba Lituană e de un neprețuit folos pentru știință. Iar renașterea poporului care a păstrat această comoară trebuie privită ca un mare eveniment cultural. Filosoful Kant, care cunoștea bine limba Lituană, a spus despre ea: „Frumusețea și caracterul original al limbii Lituane, singure ar fi de ajuns pentru a crușa această limbă... Mai trebuie însă adăugat, că vechimea și puritatea limbei Lituane... sunt de un interes capital pentru știință și în deosebi pentru istoria mișcării popoarelor. Aceasta mai ales e un motiv pentru a ocroti poporul

Lituan și limba sa“. Iar despre bogăția și frumusețea limbii Lituane geograful E. Reclus vorbește astfel: „Dintre toate limbile din Europa, Lituană, lipsită de augmentative, este aceea care posedă cele mai multe diminutive defectuase și desmierdătoare; ea le are mai multe decât Spaniola sau Italiana, mai multe chiar decât Rusia și le poate înmulți la nesfârșit, aplicându-le la verbe și adverbe, tot așa de bine ca și la adjective, și nume... Dacă valoarea unei națiuni în cuprinsul omenirii ar trebui să fie măsurată prin frumusețea limbii sale Samigitienei și Lituanii ar fi în fruntea locuitorilor din Europa“. Limba Lituană e soră cu cea Letonă. vie și azi în gura poporului. Impreună Lituanii, Letonii și Prușii (stinși) formează grupul deosebit Baltic sau Aestian în sânul familiei Indoeuropene.

Din vremurile străvechi popoarele Baltice locuiau în șesul întins din S. E. M. Baltice, între Dvina și Visla, ajungând la S. și S. E. până în ținutul nenumăratelor lacuri și mlaștini. În sec. 10 popoarele acestea apar în istorie împărțite în triburi. Din aceste triburi Letgalii, Zemgalii și Curii, contopindu-se dau naștere poporului Leton. cucerit în sec. 13 de Cavalerii purtători de spadă.

Șesul dintre Visla și Neman era locuit de triburile Pruse. În vecinătatea mijlocie cu Germanii, Prușii au dus o luptă grea cu aceștia și în sc. 13 au căzut și ei, cucerii de Cavaleri. Stârpiți în lupte, creștinați și germanizați cu sila și despoiați de pământ de coloniștii germani, Prușii au dispărut cu totul în sec. 16.

În timp ce Letonii și Prușii duceau lupta cu Cavalerii, triburile Lituane — Augustarți Samogiții și Sudavii, apăruți prin așezarea lor între Pruși și Letoni, s'au putut încheia într'un stat. Fiecare trib forma (s. 12) mai multe stătulețe. Dușmanii acestor stătulețe erau

aceiași Cavaleri, Polonii și Rușii. Primejdia a adus cu sine nevoia unirei între triburi. Primul pas cunoscut spre unire e din 1215, când zo prinți din Samogitia trimit împreună o solie de pace la cneazul Galiției. Primejdia ridică dintre familiile princiare pe una, mai puternică, la însemnătatea de familie „mare princiară“. Iar din această familie, ducele Mindovg reușește să ajungă stăpân pe ceilalți prinți ținuturile Lituane. El înlătură pe ceilalți prinți iar din țările lor face ținuturi administrative cărmuite de oamenii lui; astfel la mijlocul s. 13 Lituania ajunsese o țară puternică și unită în basinul Nemanului de jos.

Lățimea țării nu se poate face spre apus și răsărit, căci Cavalerii erau tari. În sud însă Tătarii sfărâmaseră puzderia de stătulețe rusești. Mindovg deci a putut foarte ușor să cucerească Rutenia Neagră, întinzându-și țara în dreapta Nemanului până la izvoarele acestuia. Intinderea mai departe în Sud a fost oprită de cneazul Galiției Danul aliat cu Cavalerii și prinții desmoșteniți de Mindovg. Cu prețul trecerei sale la creștinism Mindovg scapă de primejdie unitatea țării.

Politica de întindere în părțile rusești o face și Gedemin (1316—1340). El mută capitala din ținutul băștinaș Lituan, întemeind orașul Vilna. În răsărit el cucerește cnezatele Vitebsc, Minsc, etc. ajungând până la Marea Neagră. Sub Vitold (1392—1340) Lituania e un mare stat dela M. Baltică până la M. Neagră, cuprinzând bazinele Nemanului, Ocăi și Niprului.

Toată această strălucire și putere a Lituaniei a început să decadă din cauza unirei cu Polonia. Inceputurile unirei s'au făcut prin alegerea ducelui Jagailo ca rege polon, prin tratatul dela Kreoo (1385), Când Jagaila a părăsit interesele lituane pentru cele polone,

Lituanii, nemulțumiți, îl aleseră pe Vitold, și acesta numai de formă a păstrat unirea; în politică însă a apărut neatârnat de fapt a Lituaniei. După moartea lui Vitold Lituanii, dornici de a se desface de Poloni, au ales împotriva lui Jagailo, ca duce pe Suidrigailo. Polonii au căutat prin toate mijloacele să înlătore ruptura. Ducii Lituanii erau mereu aleși la tronul polon; se făceau înrudiri între nobilimea polonă și lituană. Se căuta să se întindă aceleași așezăminte în amândouă țările. Cu vremea clasa conducătoare Lituană a pierdut înțelegerea intereselor deosebite a țării sale, iar ducii lituanii au devenit mai mult regi poloni. A venit un războiu cu Moscovia, și Lituania singură se simțea slabă; atunci Polonii au găsit că timpul e potrivit pentru a lega mai puternic amândouă țările. Ducele-rege Sigismund August împărțea planurile polone; o parte din nobilimea lituană era pentru o legătură mai strânsă cu Polonia. Cu toată opoziția făcută de restul nobilimei, unirea s'a făcut, la Lublin, la 1 Iulie 1569. Printr-o legiuire specială. — „Statutul Lituan“ — Lituania își mai păstra situația de țară autonomă, cu guvern, finanțe, justiție și armată proprii. Dar senatul și dietele erau comune. Mai dureroase au fost pierderile teritoriale; Ucraina cu Volhinia și Podolia, adică $\frac{1}{2}$ din țară, treceau la Polonia; Lituania rămâne numai cu sărăcăcioasele ținuturi din Nord. Ființa independentă a Lituaniei se perde tot mai mult după 1569. Nobilimea și clerul se polonizează, rămânând nepăsătoare la soarta țării. Șerbia se întinde din Polonia și asupra țărânilor lituane. Cărmuirea desordonată din Polonia cuprinde și Lituania. În afară Lituania e privită ca parte nedespărțită a Poloniei, și amândouă cad prada împărțirilor făcute de Polonia, Rusia și Austria în 1772,

1793 și 1795. Aproape întreaga Lituanie, în hotarele Unirii dela Lublin, cade în stăpânirea Rusiei.

Incepe un răstimp greu pentru ființa națională a poporului Lituan. Puținii nobili ce nu perduseră încă conștiința de neam, în frunte cu prințul Mihail Oglinski încearcă să refacă o Lituanie autonomă sub ocrotirea Rușilor. Răsboiul din 1812 spulberă aceste planuri. Când Polonii se răscoală împotriva Rușilor în 1831, elementele lituane polonizate răscoală și Lituania care pentru câteva clipe capătă un guvern propriu. Potolirea răscoalei a fost cruntă. Vechea Universitate din Vilna e desființată; în școli se introduce limba Rusă. Lituaniii iau parte și la răscoala polonă din 1863 și după potolirea ei îndură persecuții și mai mari: mii de răsculați plătesc cu viață, înfundă Siberia, perd averile. Iar ca lovitură pentru cultura lituană Rușii opresc tipărirea cărților lituane cu litere latine (1865).

Desamăgirile suferite în urma legăturii cu Polonia dela o vreme au îndreptat pătura cultă lituană asupra nevoilor poporului părsindu-se gândul de a-i mai lega soarta cu cel Polon; de aici a pornit renașterea lituană. Părintele mișcării a fost episcopul Samogitiei Valancius. El a avut ideia fericită de-a publica pentru Lituania rusă cărțile necesare în Lituania mică. Așa s'au organizat la Tiltit edituri, societăți literare și științifice literare. atunci mii de cărți pe ascuns au început să treacă granița, pătrunzând în popor. După desființarea servajului (1861) din clasa țărănească s'a ridicat o numeroasă intelectualitate tânără și îndrăzneată, care a luat jocul vechei generații de clerici și nobili: Elementele tinere s'au adunat în jurul jurnalului „Ausra“ (Auro-ra) din Ragnit (Prusia), având un program de renaștere radicală a poporului Lituan. La

1885 în Lituania Prusiană apare 7 almanahuri și 12 publicațiuni periodice lituane cu cel mai felurit cuprins: economic, social, politic, literar etc.

Guvernul Rus de teamă ca simpatiile poporului Lituan să nu se îndrepte către Germania și văzând că oprirea nu atinsese scopul s'a grăbit să dea libertatea presei lituane (1904). În 1905 Lituanii a ținut la Vilna o „Dieta națională“. Organizată mai cu seamă prin munca marelui patriot Bazanavicius, Dieta a întrunit 2000 reprezentanți ai tuturor ținuturilor, claselor, partidelor și organizațiilor lituane. La cererea energică din partea Dietei a unei automii pentru Lituania s'a acordat numai limba Lituană și în școală și administrația comunală. Dar și puținul cât s'a dat a fost un îmbold mare pentru activitatea națională, politică și culturală. — Societățile „Saule“ (Soarele), „Zibaris“ (Lumina) și „Rytas“ (Dimineața) cu peste 10 mii membri au deschis numeroase școli primare, biblioteci câteva școli normale, licee, școli comerciale și de meserii. Școala naționalizată a fost năvălită de copii. Tiparul a luat un avânt neobișnuit: unde între 1500—1864 apăruse în Lituania 786 cărți, dela 1904—1914 s'au tipărit 2550! Nu este casă unde să nu fie ciuite cărți almanahuri, jurnale. În 1907 la Vilna se înființează „Societatea artelor frumoase“ și „Societatea științifică lituană“; cea din urmă a dezvoltat o frumoasă muncă în istoria, etnografia, filologia și folclorul lituan.

În 1914 asupra Lituaniei s'a deslănțuit marile războaie cu toate grozăviile lui. Popor cumințe și vrednic, Lituanii nu și-au perdut capul. Cei refugiați în Rusia au organizat un puternic „Comitet de ajutorare“ cu 174 secțiuni. Întreținând 293 școli, 84 ateliere și mai multe aziluri și orfelinate. Alții au organizat

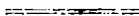
Comitete de ajutorare la Stokholm, Kopenhaga, Barcelona (Spania). Iar prin munca celor câteva sute de mii de Lituani din America în Statele Unite s'a organizat la 1 Noiembrie 1916 „ziua lituană“ care a adus o bogată colectă. La rugămintea clerului Lituan Papa a organizat o colectă de bani în toată lumea catolică. Alte colecte s'au făcut în Elveția, Anglia, Franța.

Încă din octombrie 1914 un congres lituan, ținut la Chicago, a votat moțiunea că, indiferent de sfârșitul războiului, ținuturile Lituanie trebuie să formeze un stat independent. Un organ ales de acest congres a fost însărcinat să trateze în numele poporului Lituan cu țările ce luptau. La 3—4 August 1915, la Berna a avut loc alt congres, care s'a pronunțat și el pentru o Lituanie independentă. În acelaș timp deputatul lituan Ianușkevicij a cerut în duma rusească neatărnarea Lituaniei (30 Aug. 1915). Lituanii au agitat ideia independenței țării lor la „Congresul popoarelor subjugate“ la Berna (Febr. 1916); în al doilea congres la Haga. În mijlocul svârcolirilor războiului, Lituanii au format din reprezentanții tuturor ținuturilor, partidelor și organizațiilor un „Consiliu național“, cu rostul de-a reprezenta poporul Lituan în toate chestiunile ce-l privesc.

Astfel revoluția rusească a găsit în Lituania terenul pregătit. La 18—22 Septembrie, la Vilna s'a ținut Dieta lituană care a proclamat neatărnarea Lituaniei și a ales organul executiv „Tariba“. Aceasta a obținut recunoașterea neatărnării din partea Germaniei care încă ocupa militarmente țara. La început „Tariba“ propusese, sub înrăurirea Germaniei, coroana Lituană ducelui Urach, căzător din Mindovg. Când însă Germania a fost învinsă, chestiunea regelui a căzut, și Lituania a fost

proclamată republică. Tânărul Stat a lichidat repede anarhia lăsată de războiu și cu energie uimitoare a restabilit toate ramurile vieții. Teritoriul statului cuprindea la început aproape întreaga Lituania a Unirii dela Lublin. O jumătate însă din populație era Belorusă, iar înriurirea poloneză în această populație e foarte mare. Polonia născută, n'a întârziat să intre în conflict cu Lituania, care a pierdut gubernia Grodna, parte din gub. Suvolchi și cea mai mare parte din gub. Vilnei împreună cu capitala sa istorică. Din partea Germaniei Lituania n'a obținut decât ținutul din dreapta gurei Nemanului.

Cu toate acestea, Lituania a pierdut numai foarte puțină populație lituană, rămânând un stat național omogen.

Seria B. „Sfaturi pentru gospodari“.

- No. 1. Ingrijirea pasărilor de C. S. *Motaș*, Dacă s'ar socoti câtă pagubă se aduc gospodinelor prin moartea pasărilor de curte, această cărțuie n'ar lipsi din nici o casă de gospodar.
- „ 2. Despre tovărășiile de *Preot C. Dron*, ca leac împotriva speculei și a scumpetei.
- „ 3. Despre scarlatina de *Dr. I. Gheorghiu*, și alte boli care omoară pe copii, se dau sfaturi folositoare în această cărțuie.
- „ 4. Livada de sămburi de *G. Gheorghiu*, cum poate să-și oia a fiecare gospodar.
- „ 5. In jurul casei de *M. Lupescu*, acareturi; cum să-ți orânduiești te învață cărțuția aceasta.
- „ 6. Casa de *I. Simionescu*, Cum s'o faci și cum s'o ții, te învață cărțuția.
- „ 7. Morcovul și alte legume de *P. Rozade*, sau cum să le cultivi ca să culegi mult pe pământ puțin.
- „ 8. Sifilisul de *Dr. E. Gheorghiu*, este o boală care roade sănătatea celor în vârstă ca și a copiilor.
- „ 9. Temeinl îmbunătățirii vitelor de *Th. Chițoi*, stă în cunoașterea și Ingrijirea lor.
- „ 10. Votul obștesc de *A. Gorovei*, e acum dreptul tuturor. Cum să-l îndeplinești te învață această cărțuie.
- „ 11. Creșterea porcilor de *A. Oescu*, e și ușoară, dar și grea. Boli sunt multe. Cărțuția îți arată leacurile și Ingrijirile de dat.
- „ 12. Viermii de mătășă de *T. A. Bădărău*, sunt o bogăție de care nu ținem seamă.
- „ 13. Oțica sau tuberculoza de *Dr. E. Gheorghiu*, este boala cea mai grozavă care ne amenință pe toți.
- „ 14. Pelagra de *Prof. V. Eabes*, de asemenea bântuie la țară.
- „ 15. Alegerea semințelor de *C. Lacrățianu*, este operația cea mai nelipsită pentru a căpăta rod bun.
- „ 16. Creșterea pasărilor de *Prof. C. Motaș*, interesează pe orice gospodină.
- „ 17. Rătăcirile bolșeviste de *Maior I. Mihai*, trebuesc stărpite dintre noi.
- „ 18. O stupină dintr'un roin de *N. Nicolaescu*, cine n'ar dori-o? Cum se poate ajunge, stă scris în cărțuie.
- „ 19. Cum se întemeiază o vie de *D. M. Cădere*; nu mai merge cu obiceiul vechiu; cum trebuie să se facă trebuie de știut.
- „ 20. Răsadnița și Plantele din răsad de *V. Sadoveanu*, ne arată cum se reușește să se cultive legume primăvăratice.
- „ 21. Lehuzia de *dr. E. Gheorghiu* ne arată cum trebuie să fie Ingrijită femeia înainte de naștere și la naștere.
- „ 22. Mesteșugul vopsitului cu burueni de *Art. Gorovei*.
- „ 23. Cum orbim de *I. Glăvan*.
- „ 24. Păstrarea cărnei de porc de *G. Gheorghiu*
- „ 25. Calul de *Prof. E. Udrișchi*.
- „ 26. Doctorul în casă de *Dr. O. Apostol*.
- „ 27. Cum trebuie să ne hrănim de *E. Severin*.
- „ 28. Lămurirea legii dărilor de *Iuliu Pascu*.
- „ 29. Beția de *Dr. Emil Gheorghiu*.

- No. 30. Lămurirea Constituției de *Artur Gorovei*.
 „ 31. Boale parazitare la animale cari trec la om de *C. Motaș*
 „ 32. Folosiște nesocotite în gospodărie de *I. Simionescu*.
 „ 33. Mama și copilul, de *Dr. Manicatide*.
 „ 34. îndrumări spre sănătate, de *Dr. Bordea*.
 „ 35. Cum să ne îngrijim, de *Dr. Bordea*.

Seria C. „Din lumea largă“.

- No. 1. Ucraina de *G. Năstase*, este țara din spre răsăritul nostru.
 „ 2. Cehoslovacia de *I. Simionescu*, este țara tot vecină nouă, care a dovedit încheierea ei prin muncă și hărnicie.
 „ 3. Munții apusenii de *M. David*, ne sunt scumpi. În ținutul lor trăesc Moții vestiți.
 „ 4. Finlanda de *I. Simionescu*, este o țară minunată, căci oamenii au făcut minuni de muncă.
 „ 5. Bucovina de *I. Simionescu*, «veselă grădină», este descrisă cu tot ce are.
 „ 6. Basarabia de *G. Năstase*, ne era puțin cunoscută deși dragă. E datorită fiecăruia să cetească această cărțuție.
 „ 7. Dobrogea de *C. Brătescu*, Bulgarii zic că e a lor; cât neadevăr ține această spusă, se poate vedea din cărțuția pomenită.
 „ 8. În spre polul sud de *I. Simionescu*, Muncă și jertfă omenească s'a cheltuit pentru a cunoaște această parte de pământ.
 „ 9. Olanda de *Ap. D. Culea*, e țara muncii și a minunilor pe care ea le aduce.
 „ 10. Viața în adâncul mărilor de *C. Motaș*, era până acum o taină.
 „ 11-12. A. Saguna de *I. Luțaș*.
 „ 13. Către Everest de *I. Simionescu*.
 „ 14. Românil de peste Nistru de *V. Harea*.
 „ 15. Ardealul de *I. Simionescu*.
 „ 16. Lituania, de *G. Năstase*.
 „ 17. Câmpul Transilvaniei, de *Ion Pop Câmpianu*.

Seria D. „Știință aplicată“.

- No. 1. Fabricarea săpunului de *A. Schorr*, este ușoară. Fiecare gospodină poate să o săvârșească. Cum? Cărțuția îi arată.
 „ 2. Motorul Diesel de *Ing. Casseli*, este astăzi întrebuințat pretutindeni.
 „ 3. Industria parfumului de *E. Severin*.
 „ 4-5. Aerul lichid de *Ilie Matei*.
 „ 6. Industria azotului de *L. Caton*.

Toate aceste cărțuții se pot strânge și în volumașe, fiind paginate în acest scop. Se pot face și abonamente.

În fiecare săptămână va apare câte un număr ce cuprinde 32 pagini și se vinde cu 3 lei.

Se pot face abonamente pentru 20 numere, trimițând 50 lei prin mandat poștal la Societatea „CARTEA ROMĂNEASCĂ“ — București, Bulevardul Academiei, 3.

De vânzare la toate librăriile și depozitari de gazete din țară.